

Poslední gnostikové na Harvardu. Zpráva o mandejské konferenci*

Jiří Gebelt

Pod záštitou ARAM Society for Syro-Mesopotamian Studies a Department of Near Eastern Languages & Civilizations, Harvard University, proběhlo ve dnech 13.-15. června 1999 na Harvardově univerzitě setkání svým charakterem jedinečné: na konferenci věnované Mandejcům, jejich kultuře a náboženství, se sešli nejen badatelé, nýbrž i zástupci Mandejců z celého světa.

Na konferenci zazněla řada zajímavých příspěvků, lze pouze litovat, že se jí nezúčastnili němečtí badatelé (přítomen nebyl ani religionista Kurt Rudolph, odborník na mandejské náboženství). Důležitým momentem byla možnost vzájemné diskuse mezi Mandejci a badateli. Mandejci si vysoce cení západního bádání, jež pomáhá překonat krizi mandejského náboženství a kultury (ilustruje ji jak nedostatek kněží, tak neznalost jazyka a vlastní tradice; jedním z nemnoha zdrojů informací o vlastním náboženství jsou pro Mandejce do arabštiny přeložené knihy K. Rudolpha a E. S. Drowerové). Téměř všichni z přibližně padesáti Mandejců – laiků přítomných na konferenci se pravidelně účastnili přednášek. Stejně tak kněží, v literatuře často líčení jako velice konzervativní, aktivně vstupovali do diskusí. Na druhou stranu pro většinu badatelů byla konference jedinečnou příležitostí k osobním rozhovorům s lidmi, jejichž náboženství tvoří předmět jejich vědeckého zájmu. Vzhledem k situaci v Íránu a v Iráku není terénní výzkum snadný, ba je téměř nemožný. Mnoho Mandejců dnes již sice žije v diaspoře (USA, Kanada, Austrálie, méně již v Evropě – Holandsko, Belgie) a komunikace je tudíž relativně snazší. Problémem však zůstává, že v exilu Mandejci mnohdy zcela přijmou způsob života příslušné společnosti, nebo chybí kněží, a proto nemůže komunita většinu obřadů konat. Právě proto, že Mandejci žijí rozptýleni po celém světě, bylo jejich setkání a diskuse o problémech zachování vlastní kultury a jazyka tak důležité.

Neoficiálním zahájením konference byl v neděli (posvátný den Mandejců) konaný křest (*masbuta*). Charles River nedaleko komplexu Harvardovy univerzity se na jedno dopoledne proměnil v Jordán (ke křtu je zapotřebí živé, tekoucí vody, každá taková nese jméno *jardna*) a za účasti dvou

* Autor se mohl zúčastnit konference díky grantu rektora Univerzity Karlovy z fondu nadace Sasakawa a obětavé pomoci Jamese F. Coakleyho z Harvardovy univerzity.

„biskupů“ (*ganzivru*) z Detroitu a Sydney a jednoho „kněze“ (*tarmidy*) z Íránu podstoupilo asi dvacet Mandejců křest. Badatelům se tak dostalo vzácné příležitosti shlédnout hlavní (společně s obřadem *masiqta*) obřad Mandejců. Křest má u Mandejců jiný smysl než v křesťanství a správně by měl být vykonáván každou neděli. Křtu, konaného u příležitosti konference, využili někteří Mandejci k vůbec prvnímu křtu svých dětí.

V průběhu konference zazněly referáty rozdílné úrovně a různého stupně relevance pro mandeistiku. První den konference zahájil Nathaniel Deutsch svým referátem o vztahu mezi mandejskou tradicí a židovskou mystikou. Francesca Rochberg se ve svém referátu zabývala mandejskou knihou zvěrokruhů (*Sfar Malwašia*), Erica Hunter mandejskými texty na hliněných miskách uložených v British Museum. Referát o mandejských zařikávacích textech, s exkurzem o této oblasti bádání, přednesl Edwin Yamauchi, dnes již klasik oboru. Filologicky zaměřený referát Michaila Tarelka byl věnován dosud nepublikovanému mandejskému magickému svitku a vyústil v diskusi o potřebě doplnění (jediného) slovníku mandejštiny od E. S. Drowerové a Rudolfa Macúcha. Zaznělo několik referátů k problematice tradice o Janu Křtiteli (Fabrizio Pennacchiotti a James Tabor). První den konference končil promítnutím filmu, který natočila E. S. Drowerová v padesátých letech mezi Mandejci v Íráku. Němý film doprovázený titulky ukazoval v krátkých sekvencích záběry z kultického života Mandejců. Po filmu následovala beseda s Margaret Hackforth-Jonesovou, dcerou Drowerové.

Druhý den konference otevřel turecký badatel Sinaisi Gündüz, jenž referoval o problematice muslimského pochopení mandejského náboženství. Edmondo E. Lupieri přednesl zajímavý referát o prvních kontaktech mezi Evropou a Mandejci. S dlíčími výzkumy své doktorské práce na pěti-jazyčném glosáři seznámila Roberta Borghero. Brian Mubarak z mandejské komunity v Austrálii představil výsledky několikaletého úsilí o vyvinutí počítačového programu, který by umožňoval zpracování mandejských textů. Jeho referát dokumentovaný ukázkami z vydání *Ginzy*, nejdůležitější posvátné knihy Mandejců, končil plamennou diskusí o legitimitě vydávání posvátných textů laiky (dosud bylo přepisování posvátných knih výhradní činností kněží) a nutnosti takové počiny v budoucnosti koordinovat (zazněly výhrady ke kvalitě publikovaného textu *Ginzy*).

Výraznou postavou konference byla Jorunn J. Buckleyová, jež má společně s Jamesem F. Coakleym asi největší zásluhu na zorganizování celé akce. Ve svém referátu zproblematizovala dosavadní periodizaci mandejských spisů a vyzvedla význam kolofonů pro datování nejstarších dějin Mandejců.

Panelová diskuse o mandejštině byla zaměřena na problémy s výukou mandejštiny. Naprostá většina Mandejců – laiků neovládá mandejštinu, ať už klasickou, nebo moderní. Mluvilo se o výukovém programu pro děti i pro

dospělé, kurzech mandejštiny na videokazetách atp. O své zkušenosti se podělil např. Šejch Salem Čohejli, který založil a vede v Íránu (Ahváz) školu, kde mandejštinu vyučuje.

Konference byla důležitým mezníkem v dějinách mandeistiky a významným přínosem pro zachování svěbytné mandejské kultury a náboženství.

Religionistika v době studené války

Dalibor Papoušek

Zatímco proměnám náboženské situace v období studené války byla již právem věnována značná dokumentační i analytická pozornost, otázka podmínek akademického studia náboženství v průběhu této epochy zůstává v mnoha ohledech dosud neřešena. Dekáda, jež uplynula od pádu železné opony a obnovení přirozené výměny informací mezi Západem a Východem, přitom již poskytuje nezbytný časový odstup pro první analýzy období, v němž zosťřená ideologizace společenského života nezřídka hrozila přerůst ze „studené“ války v „horký“ konflikt globálních rozměrů.

S přesvědčením o naléhavosti tohoto úkolu uspořádali čeští a američtí religionisté konferenci pod názvem **The Academic Study of Religion During the Cold War: Ideological and Theological Constraints, East and West**, jež proběhla ve dnech 9.-13. srpna 1999 na Masarykově univerzitě v Brně. Na její organizaci spolupracovaly z české strany Ústav religionistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity a Česká společnost pro studium náboženství (ČSSN), z americké strany Ústav religionistiky Vermontské univerzity v Burlingtonu a Severoamerická asociace pro studium náboženství (NAASR). Význam tohoto jednání ocenila Mezinárodní asociace pro dějiny náboženství (IAHR) udělením prestižního statutu Speciální konference IAHR spojené se zasedáním Výkonného výboru IAHR. Díky podpoře obou pořadajících univerzit i laskavé pomoci Spencer Foundation a Open Society Fund mohli organizátoři zajistit skutečně reprezentativní účast z někdejšího Západu i Východu bez ohledu na ekonomické možnosti vysílajících institucí.

Jednání konference otevřely dva hlavní referáty přednesené Břetislavem Horynou a Lutherem H. Martinem. B. Horyna (ČR) se ve svém příspěvku *The Academic Study of Religions During the Cold War: The Eastern Perspective* soustředil na vymezení hlavních problémů, které ovlivnily utváření